
Kozma Norbert:

Az áldozat elfogadásának – el nem fogadásának kérdése

*Abstract: The Question of Accepting and not Accepting the Offerings
Cain and Abel offer sacrifices to the Lord, but the Lord did not look with favour on Cain's sacrifice. The questions are not new: why did this happen; what does Gen 4 tell us about this incident; can we find a logical explanation. In this study we will explore these questions and try to answer them by focusing on the text of Scripture. Our conclusion will be that the reason for the rejection of the offering cannot be explained, but the goal is still outlined: even during trials and failures, the possibility of choosing God and returning to God is always open to human beings.*

Keywords: Cain and Abel, God's freedom, man's choice, repentance.

Káin és Ábel

Az 1Móz 4,3-5, a Káin és Ábel elbeszélés egy rövid epizódja. Bármennyire rövid, mégis kulcsfontosságú szerepet tölt be a fejezetben belül. Ez a pár vers mutatja be Isten atyai figyelmeztetésének és Káin testvérgyilkosságának előzményeit, vagyis úgymond előre megindokolja a későbbi eseményeket. Az 1Móz 4,3-5 szakasz három jelenetből tevődik össze: a 3-4a versekben a testvérpár áldozatbemutatásáról szól, a 4b-5a az erre adott isteni választ írja le, az 5b vers pedig Káin reakcióját tárja elénk.¹ E három versben rejlő tanításnak nemcsak az 1Móz 4 szempontjából van kiemelkedően nagy jelentősége, hanem az Ószövetség más helyeinek helyes értelmezése is ezen alapszik. A későbbiekben több „megoldási lehetőség” is bemutatásra kerül, amelyek közül választanunk kell, s e választás nagymértékben meg fogja határozni az Ószövetség egyéb nehéz fejezeteinek magyarázatát.²

Az exegétákat a kezdetektől fogva mindmáig izgalomban tartja a kérdés: Isten miért figyelmeztet Ábel áldozatára, s miért vetette el

¹ Westermann: Genesis 1-11, 294. o.

² Moberly: The Theology of the book of Genesis, 93. o.

Káinét? Vagy ha az áldozat helyett az áldozatot bemutató embert tesszük a vizsgálat központjává, akkor ugyanez a kérdés így hangzik: Miért kedvel Isten egy testvért jobban, mint a másikat? Ez az utóbbi kérdés-változat egy olyan problémakört vezet be, amely az Ószövetség több másik családjának belső viszályaiban is megjelenik. A család a társadalom legkisebb egysége, sejtje, ahol a testvérek, elviekben, egyenlő jogokkal rendelkeznek. Az elsőszülött emelkedik csak ki ebből a sorból, aki kiváltságosabb helyzetben van, mint a többi. Ez a családon belüli rend mind a mai napig érvényben van, de az Ószövetség idejében még hangsúlyosabb volt, mint napjainkban. Ennek az együttélésnek a békéjét – és ezáltal fennmaradását – veszélyezteti, ha az egyik testvér felborítja ezt a belső rendet. Ez az egyensúlyvesztés akkor következik be, ha valaki – annak ellenére, hogy egyenrangúnak, vagy pedig az elsőszülöttnak alárendeltnek kellene lennie – megkülönböztetetté válik. Ebben az esetben egy olyan helyre, ahol egyenlőségnek kellene lennie, beférkőzik az egyenlőtlenség – egy olyan helyre, ahol rendnek kellene uralkodnia, átveszi a hatalmat a rendetlenség. Az 1Móz 4,3-5 tehát az Ószövetség több könyvében is meg-megjelenő alapotívummal foglalkozik. Ez a tartalmi sajátosság különösképpen kidomborítja e rövid szakasz helyes értelmezésének jelentőségét.³

Az előbbi kérdésfeltevés első olvasatra talán egy kiindulópontnak látszódhat, azonban észre kell vennünk, hogy valójában ez már egy előfeltételezésből indul ki; mégpedig abból, hogy az Isten általi elfogadásnak, ill. elutasításnak van valami oka.⁴ Helyesebb tehát, ha első lépésben arra kérdezzünk rá, hogy Isten válaszában vajon van-e valami – bármiféle módon – ésszerűsíthető oka vagy sem.

Akik az ésszerűsíthetőség mellett érvelnek, azt vallják, hogy Isten valamilyen elégtelenség miatt utasította el Káin áldozatát.⁵ Másképpen fogalmazva: lennie kell egy eltérésnek Káin és Ábel áldozatbemutatója között, s ez a különbség az, ami YHWH döntését befolyásolta. Káin és Ábel származásukat és születésüket tekintve teljesen

³ Westermann: Genesis 1-11, 296-297. o.

⁴ U.o.

⁵ Moberly: The Theology of the book of Genesis, 93-94. o.

egyformák voltak – mindketten Ádám és Éva gyermekei, az emberi-ség második generációjához tartoztak.⁶ Káin volt az elsőszülött, viszont ez a kiváltság önmagában véve semmiképpen sincs rossz hatással Káin megítélésére. Más-más volt viszont a foglalkozásuk: Káin földművelő, Ábel pedig juhok pásztora volt. Egy hagyományos magyarázat két embercsoport – a földművelők és a nomádok – közötti konfliktus leírását látja ebben a történetben: a földművelőket Káin, a nomádokat pedig Ábel személyesíti meg. A személyek és foglalkozásaik társításán alapuló elmélet magától értetődőnek látszik, hiszen a korai civilizáció két legősibb munkáját – a földművelést és az állattenyésztést – űzi Káin és Ábel.⁷ Mindebből pedig az következik, hogy Isten elutasítása, ill. előnyben részesítése, e két embercsoport Isten általi megítélését jelenti – az Őszövetség későbbi történetei arról tanúskodnak, hogy Izráel nomád életmódot folytatott, vagyis isteni sugallatra lett a választott nép választott foglalkozása nomád állattenyésztő.⁸ Többek között N. M. Sarna is elveti ezt az elméletet arra hivatkozva, hogy az elbeszélés további része nem támasztja alá ezt a magyarázatot, hiszen nem állítja szembe ezt a két foglalkozást. A testvérpár foglalkozásainak különbözősége csupán annyit jelez, hogy az Édenen kívüli élet új gazdasági körülményeket teremtett, amelyek az egyes munkakörök megszületését eredményezték – a munka specializálódott.⁹ Káin foglalkozásában már azért sem találhatunk semmi kifogásolnivalót, hiszen ő apja életmódját követte – Ádámnak segített a föld megmunkálásában –, Ábel pedig velük ellentétben a könnyebbik foglalkozást, az állatok őrését kapta.¹⁰ Az előbbiekből kiindulva kijelenthetjük tehát, hogy az ellentét alapja nem a két életmód különbözőségében, hanem az elutasítás és elfogadás tényében van.¹¹

⁶ Fruchtenbaum: *The Book of Genesis*, 118. o.

⁷ Vö. Westermann: *Genesis*, 32. o.; Guénon: *Káin és Ábel*, 2. o.; Tóth: *Mózes öt könyvének magyarázata*, 26. o.

⁸ Lásd ehhez Arnold: *Genesis*, 78. o.; Brayford: *Genesis*, 250. o.; Westermann: *Genesis* 1-11, 294. o.

⁹ Sarna: *Genesis*, 31-32. o.

¹⁰ Hertz: *Mózes öt könyve és a haftárak*, 13. o.

¹¹ Westermann: *Genesis* 1-11, 294. o.

Mások az elégtelenséget magában Káinban keresik. Nehéz megállapítani, hogy Káin gonosz és Ábel igaz voltának képét pontosan mikortól tekinti kiindulási alapvetésnek az írásmagyarázat. Az viszont bizonyos, hogy Philón és Josephus az elsők között vannak, akik Ábelre úgy tekintenek, mint akit igaznak fogadott el Isten, vagyis a Káin gonoszságának és Ábel igaz voltának ellentétpárja a Kr. u. 1. században már bizonyosan megjelenik az értelmezésben. A későbbiekben még részletesebben ki fogunk térni rá, de már itt meg kell említeni, hogy a Szentírás semmilyen utalást nem közöl Káin és Ábel Isten előtti állapotára vonatkozóan. Ez azt jelenti, hogy a testvérpár megítélése nagy valószínűséggel áldozatuk el-nem-fogadásából, ill. elfogadásából fakad, és nem korábbi viselkedésük eredménye. Ábel igaznak titulálása más szempontból is említésre érdemes, hiszen ennek értelmében az írásmagyarázók szerint Ábel volt az első ember – és nem atyja, Ádám –, akit egyfelől Isten igaznak fogadott el; másrészt pedig az, aki elsőként gyakorolta az igaz cselekedetet.¹² Káin gonoszsága, ill. Ábel igaz volta indirekt módon is megjelenik Josephusnál, mégpedig úgy, hogy az 1Móz 4 magyarázatából egyszerűen kihagyja az amúgy is nehezen értelmezhető 7. verset, amely Isten Káinhoz intézett beszédét írja le. Az igevers mellőzése pedig arra enged következtetni, hogy Josephus értelmezése szerint Káin eleve képtelen volt Isten intelmét helyesen elfogadni – a neki felajánlott választási lehetőségek között helyesen dönteni –, hiszen kezdettől fogva gonosz volt, ezáltal szükségszerűen a rossz utat járta. Ábelről pedig a zsidó történetíró úgy beszél – kiegészítve a Szentírás szövegét, mint aki Istennel járt. Ez a megjegyzés pedig a kor emberének azt az üzenetet hordozta, hogy Ábelt Isten igaznak fogadta el, hiszen közösséget vállalt vele – Josephus pogány olvasóinak felfogásától ui. egyáltalán nem volt idegen, ha egy isten az általa kedvelt emberrel baráti viszonyban volt – vele sétált, vele beszélgetett.¹³

Vannak értelmezők, akik Káin elutasítását felajánlásának hiányosságával indokolják – azt vallják ugyanis, hogy Káin felajánlása

¹² Kókai-Nagy: Josephus' Kaingeschichte, 40. o.

¹³ Kókai-Nagy: Josephus' Kaingeschichte, 42-43. o.

minőségében alábbvaló volt, mint Ábelé. Ábel ugyanis nyájának első elléséből, és annak is a legjavából mutatta be áldozatát, Káin felajánlását viszont a Szentírás egyáltalán nem jellemzi, csupán annyit ír róla, hogy a föld gyümölcséből való volt. Erre alapozottan egyesek Káin áldozatának hitványságára következtetnek: nem volt olyan első osztályú, mint Ábelé. Ábel felajánlása tehát a szív és az értelem minőségét mutatta be, Káiné viszont nem hordozott ilyen jelentéstartalmat. Káin áldozatának elégtelenségét szerintük az is indokolja, hogy a megátkozott földből (1Móz 3,17) való volt, s ez tette felajánlását hiányossá.¹⁴

Kókai-Nagy Viktor tanulmányában bemutatja, hogy Josephus is hitványabbnak tekinti Káin áldozatát, mint Ábelét. Ábel ugyanis olyan felajánlásokkal járult Isten elé, amelyek természetes – az Úr által rendelt módon – születtek meg, a nyáj szaporodásából adódtak. Káin áldozata viszont a föld terméséből való volt. A jobb termés érdekében pedig meg kellett művelni, fel kellett szántani a földet, vagyis az nem pusztán az Úr által teremtetten módon hozta meg a gyümölcsseit. Josephusnak ez a magyarázata nagyban összefügg Káin személyiségének megítélésével, hiszen a föld megmunkálásának tényében, a földet megművelő rossz szándékát vélte felfedezni. Egy olyan emberét, aki nem képes elfogadni pusztán azt, amit Isten neki a teremtes természetes rendje szerint szolgáltat; hanem arra törekszik, hogy erőszakkal kisajtolja a földből annak termőerejét a lehető legnagyobb mennyiségű termés érdekében. Káint tehát a föld kizsákmányolójának tartja, aki ezzel a tetteivel megsérti Isten természetes rendjét, hiszen nem elégszik meg az Úr által szolgáltatott bőkezű természettel. Káin minden erejével arra törekszik, hogy megszerezze, sőt kierőszakolja magának azt, amit akar. Ez a hagyomány is azt sugallja, hogy Káin áldozata hitványabb volt, mint Ábelé. Ezt az állítását ugyanarra alapozza, mint az előzőt: míg Ábel a nyáj első elléséből, addig Káin nem az első gyümölcsökből hozott áldozatot a Mindenhatónak. Káin tehát egyáltalán nem fordított figyelmet arra, hogy felajánlása kiváló

¹⁴ Vö. Brayford: Genesis, 250. o.; Moberly: The Theology of the book of Genesis, 93-94. o.

minőségű legyen, neki az is megfelelt, hogy a termés maradékával járult az Úr színe elé. Philón írásmagyarázatában még ennél is tovább megy, hiszen az előzőekben leírtakból kiindulva arra a következtetésre jut, hogy Ábel mindenét felajánlotta az Úrnak, ellentétben Káinnal, aki a föld gyümölcsének egy részét (mégpedig a jobbikat) megtartotta önmagának, s csak a számára fölösleges maradék részt áldozta fel Urának.¹⁵

Az előzőekben bemutatott magyarázatok a Biblia beszámolójában található „űrt” próbálják feltölteni. Abból indulnak ki, hogy a szöveg Káin áldozatát, ill. ennek az áldozatnak a bemutatását, azért nem jellemzi, mert ezzel annak hitványságát kívánja érzékeltetni az olvasó számára. Más szavakkal fogalmazva: a Szentírás hallgat Káin áldozatának mennyiségi és minőségi volta felől, vagyis nem lehetett olyan jó minőségű, mint Ábelé.¹⁶ Ezt a megítélést képviseli a LXX is, ami az 1Móz 4,7 – igen nehezen értelmezhető – héber mondatának fordításából válik egyértelművé: „Ha helyesen ajánlottad fel, de nem választottad el helyesen, nem vétkeztél...?” Vagyis a LXX is Káinnak tulajdonítja a hibát – akármilyen csekély, csupán technikai jellegű is.¹⁷

Káin áldozatának, áldozatbemutatásának jellemzése végén mindenképp meg kell azt is említenünk, hogy bármennyire is közönséges volt az áldozata, bármennyire is hanyagul mutatta be azt, az azért áldozatbemutatás volt. Ez a pusztá tény pedig arról árulkodik, hogy ő is – Ábelhez hasonlóan – felismerte az Adót az ajándékban, s hogy ő is – Ábelhez hasonlóan – kapcsolatban állt az áldás forrásával.¹⁸

Nem kétséges, hogy az előzőekben bemutatott értelmezési mód – amely Isten Káin iránti elutasító és Ábelt figyelmében részesítő válaszára ésszerűsített indokot keres – erkölcsi és teológiai értelemben is tanító jelleggel bír: Isten a helyesen bemutatott áldozatot elfogadja, a helytelenül felajánlottát és/vagy bemutatottát viszont nem. Isten a tiszta szívvel bemutatott, gondosan kiválasztott áldozatra figyelmez, míg a közömbösen, hanyagul bemutatott hitvány felajánlást eluta-

¹⁵ Lásd Kókai-Nagy: Josephus' Kaingeschichte, 40-42. o.

¹⁶ Brayford: Genesis, 250. o.

¹⁷ Moberly: The Theology of the book of Genesis, 93-94. o.

¹⁸ Westermann: Genesis 1-11, 296-297. o.

sítja. S tovább menve, általánosan fogalmazva: Isten a jó cselekedeteket megjutalmazza, s a rossz tetteket megbünteti. Ez az elmélet tehát a Káin-Ábel elbeszélésben a helytelenül és a helyesen bemutatott áldozatok leírását látja, vagyis szerintük ez a perikópa egy szemléletes példát mutat be a vallás és a hit különválására. Az áldozatbemutatókat tehát véleményük szerint az különbözteti meg, hogy míg Káin csupán kötelességtudóan, lelki tartalom nélkül, addig Ábel hitből fakadóan, engedelmes lelkülettel hozta felajánlását az Úr elé.¹⁹ Káin cselekedete csupán a nagylelkűséget célozta meg, viszont nem volt őszinte és nyílt szívű. Ezzel ellentétben Ábelé a szív és az értelem jegyeit viseli magán. Mindebből már jól látszik, hogy ez a magyarázati mód azt tanítja, hogy a szöveg a judaizmus alapelveit tárja elénk, amelynek értelmében az istenimádat cselekedetét át kell, hogy hassa a valódi áhítatosság. Ezek szerint az 1Móz 4 arról számol be, hogy miként különült el az istentisztelet keretei között a kultikus cselekedet a szóbeli elemektől.²⁰ Azok, akik a Káin és Ábel elbeszélés erkölcsi tanítását helyezik előtérbe, egyet értenek abban, hogy Káin voltaképpen Dávid „ellenpéldája”. Dávid ugyanis a 2Sám 24,24 tanúsága szerint nem akart olyan égő áldozatot bemutatni az Úrnak, az ő Istenének, ami neki nem került semmibe. Azaz Dávid – Káinnal ellentétben – gondos és körültekintő volt felajánlásának kiválasztásakor, odafigyelt arra, hogy áldozata saját tulajdonában és kiváló állapotban legyen.²¹

Az „ésszerűsített okokat kereső” elméletek első olvasatra logikusnak látszanak, jól körülírható, kézen fekvő indokokat sorakoztatnak fel, érvelésük tiszta és világos. Mégsem állnak biztos alapokon, hiszen mind az Ószövetségben, mind a mindennapi életünkben találunk ellenpéldákat, amelyek egyértelműen azt bizonyítják: a világ nem kizárólag az ok-okozat, vagy az érdem-jutalom törvények szerint működik. Pl. az 1Móz 25,23 tanúsága szerint Isten már Rebeka méhén belül kedvezett Jákobnak, Ézsauval szemben. Születés előtt pedig aligha lehet érdemeiről beszélni. Vagyis a Mindenható, Jákobot már

¹⁹ Fruchtenbaum: *The Book of Genesis*, 117. o.

²⁰ Sarna: *Genesis*, 32-33. o.

²¹ Moberly: *The Theology of the book of Genesis*, 93-94. o.

születése előtt Ézsau fölé helyezte, még mielőtt Jákob bármiféle érdemet szerezhetett volna, hogy erre a kiváltságra rászolgáljon. S a jelen világban sincs ez másképp. Már fogantatásunk pillanatában kialakul minden testi adottságunk, szellemi képességünk; amelyek összessége nagyban meg fogja határozni földi életünk milyenségét. Ézsauhoz és Jákobhoz hasonlóan mi sem érdemeink szerint nyerjük el ezeket. S élete során az ember sem mindig azt kapja, amit érdemel. Valaki minden baj nélkül, örömben, sikeresen éli le egész életét, viszont van olyan is, aki már gyermekkorában súlyosan megbetegszik, vagy felnőttként önhibáján kívül egy baleset áldozata lesz. Nem mindig azt kapjuk, amire rászolgáltunk. A világ tele van egyenlőtlenséggel. Mindig is lesznek szebbek és csúnyábbak, intelligensebbek és butábbak, mindig lesznek, akik kedvezettebbek lesznek másoknál; s az ok sosem az érdemekben keresendő. Sokszor nem azt kapjuk, amire rászolgáltunk.²²

Az „ésszerűsített okokat kereső” elméletek helyességét továbbá megkérdőjelezi az is, hogy a legtöbb esetben nem kimondott, inkább elhallgatott alapokra építkeznek. A Szentírás semmilyen megjegyzést nem fűz sem Káin lelkületéhez, sem áldozatának mennyiségéhez és minőségéhez; csupán pusztá tényeket közöl vele kapcsolatban: a föld gyümölcsét ajánlotta fel az Úrnak, ill. elutasítása után lehorgasztotta a fejét, vagyis az áldozat milyensége és Káin belső vívódása felől hallgat a Szentírás. A Biblia arra sem tartalmaz utalást, hogy vajon Káin kevésbé megfelelően mutatta volna be áldozatát, vagy sem. Vagyis, egy igen tömör leírással van dolgunk, s ilyen esetekben csak „óvatosan” szabad bármiféle magyarázatokba, vagy még inkább következtetésekbe bocsátkoznunk.²³ Meglehetősen veszélyes és könnyen értelmezési tévútra, vagy zsákutcába kerülhetünk, ha a Biblia bizonyos részletek felőli hallgatását logikus érvekkel próbáljuk ellensúlyozni, kipótolni. Ilyenkor ugyanis könnyen megeshet, hogy a Szentírás elbeszélésének „hézagjai” „vermekké, csapdákká” válnak, hiszen az Úr logikája teljes mértékben fölötte áll az emberi logikának – helyesebben

²² Lásd Moberly: *The Theology of the book of Genesis*, 94-95. o.

²³ Vö. Arnold: *Genesis*, 78. o.; Utley, B.: *Így kezdődött minden: I. Mózes 1-11*, 97-98. o.

szólva: teljes mértékben más, mint az emberi logika –, ezért „elegyítése” a Szentírás üzenetével a legtöbb esetben kerülendő!

Emberi mivoltunkból fakad, hogy Isten döntéseiben ésszerű logikát – jól leírható ok-okozati láncolatot – keresünk. R. W. L. Moberly egy ösztönszerű emberi reakcióra hívja fel a figyelmünket, amit egy „kedvezőtlen helyzet” vált ki belőlünk. „Miért éppen velem történik mindez?” „Mit tettem, ami miatt rászolgáltam az engem ért tragédiára?” – fakad fel belőlünk a kérdés egy baleset, egy haláleset, vagy bárminemű szerencsétlenség kapcsán. Viszont ezekre a kérdésekre nem lehet jó választ adni. Két okból sem. Egyrészt, mert hátrafele tekintenek, a múltat elemzik, amelyen már változtatni nem lehet; másrészt pedig azért, mert sosem az a kérdés, hogy mivel szolgáltam rá a tragédiára, hanem az, hogy mit akar az Úr véghezvinni az életemben az engem ért tragédia által. Vagyis helyesebb lenne, ha az előbbi kérdések helyett a „Mit kell kezdenem a helyzettel?” „Mégis miben reménykedhetek?” kérdéseket tennénk fel.²⁴ Hiszen az önvádnál erősebb a remény! Az önvád a verem mélyéhez láncol, a remény viszont kiszabadít onnan. Tudnunk kell, hogy honnan jövünk, de ennél sokkal fontosabb, hogy hová tartunk! Indokoltta válik tehát az 1Móz 4 ésszerűsítését célzó értelmezés elutasítása, az ésszerűsítés ugyanis hátrafelé tekint, s nekünk előre mutató magyarázatokra van szükségünk. Ezen az úton tovább haladva közelebb fogunk jutni az eredeti héber szöveg szívéhez is.²⁵ Ez a megközelítési mód fog tisztán rávilágítani az 1Móz 4,6-7-ben olvasható isteni figyelmeztetés lényegére, annak gyújtópontjára. A Mindenható itt felnyitja az ember szemét, hogy meglássa: életbevágóan fontos, hogy az őt ért sérelemre – Káin esetében áldozatának elutasítására – milyen választ fog adni. A Szentírás ezzel azt tanítja, hogy a helyzet, amibe került az ember, nem megvetendő, hanem halálosan komoly – komoly, mert az embert döntéshelyzetbe hozza; tud jó és rossz között választani, mert Isten az ő kezébe adta a gyeplőt. Okosabban tesszük tehát, ha nem engedjük a múlt súlyát elhatalmasodni magunkon, hanem a jövőbe vetett reménységbe kapaszkodva mi próbálunk uralkodni fölötte.

²⁴ Moberly: *The Theology of the book of Genesis*, 96. o.

²⁵ Moberly: *The Theology of the book of Genesis*, 94. o.

A Biblia egészével jobban harmonizáló tanítás tárul fel előttünk az 1Móz 4-ben, ha felhagyunk az ésszerű indokok keresésével. Az „ésszerűsítést mellőző szemléletmód” megnyugszik abban a tudatban, hogy amikor egyenlőtlenség támad az egyenlők között, akkor ez Istennek egy olyan döntésen alapszik, amely minden emberi logika, ok-okozat-keresés és mesterkedés fölött áll. Következésképpen: a kérdésnek, hogy „Isten miért figyelmezett Ábel áldozatára, Káinét pedig miért vetette el?”, szükségszerűen felelet nélkül kell maradnia. Ez a szemléletmódváltás az értelmezés súlypontját Isten döntéséről az ember döntésére helyezi át. A Szentírás üzenete szempontjából ugyanis nem az a lényeges, hogy az Úr miért így vagy úgy döntött, hanem az, hogy mi milyen választ adunk Isten elhatározására. C. Westermann egyenesen az 1Móz 4 igazi értelmének félreértését látja abban, ha az okot Isten figyelmezésének, elutasításának egyenlőtlenségében keressük. Ha a Szentírás bármely történetében, amely két vagy több testvéréről szól, megmagyarázhatatlan isteni döntéssel találkozunk, akkor azt egy jelnek kell tekintenünk. Egy jelnek, ami valami megváltoztathatatlanra, valami állandóra mutat. Valamire, ami Istentől rendeltetett, következésképpen úgy kellett történnie, ahogyan történt. Ez az értelmezés leveszi a hangsúlyt Káin személyéről, magatartásáról, áldozatáról és áldozatbemutatásáról; s áthelyezi Káin döntésére, válaszára, amit az elutasítására adott.²⁶

Az 1Móz 4 Káin-Ábel elbeszélése egy felfoghatatlan egyenlőtlenségről szól, egy olyan egyenlőtlenségről, amit az ember képtelen szabályozni. Isten nem emberi cselekedetek, alkalmazások, magatartások vagy bárminemű körülmények szerint dönt.²⁷ Isten elhatározásával egy olyan helyzetet teremt meg, amelyben nyilvánvalóvá válik a szív gondolata, az ember belső valója, istentiszteletének tisztasága. Mindannyiunk számára ismerős a mondás: „a barát a bajban is barát”, s ez az emberi szinten igaz megállapítás, az Isten-ember kapcsolatban is ugyanúgy örökérvényű. A helyes istentisztelet a krízisek között is helyes istentisztelet marad. Tóth Kálmán találóan vi-

²⁶ Westermann: Genesis 1-11, 296-297. o.

²⁷ Brayford: Genesis, 250. o.

lágít rá Káin és Ábel ellentétének magvára: „Tragikus összeütközésüknek a kiindulópontja: istentiszteletük.”²⁸ Káin istentisztelete összességében hamis volt, mert áldozatbemutatását nem lehet elválasztani későbbi cselekedetétől, a testvérgyilkosságtól.

Isten Káin áldozatának elutasításával próbára tette az áldozatot bemutatót. Olyan helyzetbe hozta, amelyben nyilvánvalóvá vált hite, Atyához fűződő viszonyulása. Káinnak fel kellett volna ismernie Isten figyelmeztetése mögött az atyai, gondoskodó szeretetet, amely óvva inti a rossz döntéstől, s tálcán kínálja neki a lesújtott állapotából való szabadulás lehetőségét. Káin gondolatai és tettei rossz útra terelődésének gyújtópontját tehát egyrészt kereshető abban, hogy nem ismerte fel Isten felé irányuló tetteiben az atyai szeretet és gondoskodás jeleit; másrészt viszont az az indok is létjogosultsággal bír, amely Káin Isten iránti bizalmatlanságára helyezi a hangsúlyt. Vagyis Káin azért fordult el Teremtőjétől, azért lépett rá a testvérgyilkossághoz vezető ösvényre, mert képtelen volt megbízni Isten döntéseiben, képtelen volt megbízni abban, hogy az Úr tettei mögött minden esetben egy olyan szeretetteljes és bölcs harmónia áll, amelyet bár első látásra sosem ismerünk fel, mégis mindig és megkérdőjelezhetetlenül létezik.

Mint minden isteni döntésre, így az áldozat elfogadására és el nem fogadására is igaz: az Úr mindent szeretetből cselekszik, s ez alól a próbatételek sem kivételek. A próbatételekkel ugyanis Isten megmér bennünket, hogy felszínre kerüljön még az is, amit mélyen magunkba zártunk, amit akár évtizedeken át dédelgettünk. Nem Neki van szüksége arra, hogy kitudódjon, hanem nekünk, hogy szembesüljünk hibáinkkal. S ha bűneik ismeretéhez hozzá illesztjük Isten figyelmeztetésének tudását, akkor megmenekülhetünk a rossz döntésektől, s istentiszteletünk is tisztább lehet.

²⁸ Tóth: Mózes öt könyvének magyarázata, 26. o.

Összegzés

Az előzőekben, az 1Móz 4,4-5 versekben leírt áldozatelfogadás és el-nem-fogadás két értelmezési módja szöges ellentétben áll egymással. Egyáltalán nem mindegy, hogy Isten döntésének kiváltó okát Káin személyében, tettében, vagy pedig Isten kifürkészhetetlen szuverenitásában keressük! E két kiindulópont közül az előbbi az ésszerű érvek logikáját követi, vagyis azt tanítja, hogy a Káin-Ábel elbeszélés két személyt, két emberi cselekedetet állít egymás mellé, akik, és amelyek, megmértettek Isten mérlegén. Az utóbbi okot előtérbe helyező magyarázat tanítása szerint pedig Isten döntése teljes mértékben független volt az áldozatot bemutatók személyétől, ill. azok cselekedeteinek milyenségétől. A Mindenható ugyanis szuverén Úr, aki mindent bölcs belátása szerint tesz, s akinek minden döntése az ember iránt érzett megmentő és tanító szeretetére vezethető vissza. Az emberi felelősség vitathatatlanul fontos. Isten minden kétséget kizáróan elvárja és következőképpen számon is kéri az áldozat és az áldozat bemutatásában rejlő hit tisztaságát. Mindennek tudatában véleményünk szerint mégis azt a magyarázatot kell helyesnek tartanunk, amely a Káin-Ábel elbeszélés tanításának súlypontját az emberi cselekedetről az isteni döntésre helyezi át. Mégpedig azért, mert az 1Móz 4,2-16 szakasza nem írja le Káin személyét, ill. tettét részletekbe menően, következőképpen nem áll rendelkezésünkre kellő mértékű információ, hogy a testvérpár személyét és áldozatbemutatását összehasonlítsuk. Vagyis a perikópa nem szolgáltat megfelelő alapot ahhoz, hogy ítéletet mondjunk Káin és Ábel áldozatbemutatásuk előtti állapotuk fölött. A Szentírás tehát ebben a szakaszban azt tanítja, hogy Káin „bukása” – amely a testvérgyilkosságban válik majd megkérdőjelezhetetlen valósággá – abból adódott, hogy áldozatának el-nem-fogadását nem volt képes Istennek tetsző módon megélni, hanem teret adott az „ajtó előtt kuporgó vadállatnak” – bármennyire is figyelmeztette őt a Mindanható előzetesen az ebben a döntéshelyzetben megbúvó veszélyre.

Nagy hiba lenne azonban azt állítani, hogy a Káin-Ábel elbeszélés azzal, hogy kidomborítja Isten döntésének jelenőségét, egyúttal hangsúlytalanná teszi az áldozatbemutatás tisztaságának fontosság-

gát. Természetesen lényeges, hogy áldozatbemutatásaink, istentiszteleteink, gyermeki hitünkéből fakadjanak, és hátaltelt szívünkről tanúskodjanak. Csupán annak az állításnak van létjogosultsága, hogy az 1Móz 4,2-16 szakasz egy kifürkészhetetlen isteni döntésről és az arra adott helytelen emberi válaszról szól, s nem egy gonosz és igaz személyiséget, valamint egy helytelenül és egy helyesen bemutatott áldozatot állít szembe egymással.

Ezen túlmenően az előbbi következtetés helyességét az is alátámasztja, hogy a történet Káin áldozatának el-nem-fogadásával nem ér véget. Az elbeszélés ugyanis arról tanúskodik, hogy Isten továbbra is ugyanúgy szól Káinhoz, mint előtte, sőt, intelmeivel a helyes döntés irányába próbálja őt terelni. Ha a Mindenható az áldozatbemutató miatt marasztalta volna el az áldozatot bemutatót, akkor a ketten közötti párbeszéd is lezárult volna. A történet viszont arról tanúskodik, hogy Isten továbbra is atyai szeretettel fordul Káinhoz.²⁹

Mindezt lefordítva mai életünk nyelvére: a döntő hangsúly nem élethelyzetünkön, hanem azon a reakciónkon van, amelyet az adott élethelyzet vált ki belőlünk.³⁰ Sorsunkat tehát elsősorban az határozza meg, hogy Istennek a kegyelmes hozzánk fordulására miként válaszolunk? A Mindenható tálcán kínálja nekünk a bűnös életünkéből való szabadulás lehetőségét, s a lényeg abban rejlik, hogy ezt a szereptettjes felajánlást elfogadjuk-e vagy sem. Ez az értelmezés a minket ért váratlan fordulatokat egyfajta ösztökvé formálja, amelyek az állóvíz felkavarására hivatottak. A minket megpróbáló nehézségeknek két célja is van: egyrészt felszínre hozzák a szívünk mélyén lapuló rejtett valónkat, ezáltal megmutatják valódi énünket; másrészt pedig szembesítenek önmagunkkal, kicsinységünkkel, elesett voltunkkal, amelyek az Istenre utaltságunk gyermeki ragaszkodását erősítik meg bennünk. Ebből kiindulva a Káin-Ábel elbeszélés a rossz elkerülésén túl valami jóval nagyobbat is tanít nekünk: a jó elnyerését. A váratlan élethelyzetek – elutasítások, kudarcok, tragédiák –, ha képesek vagyunk a helyes döntést meghozni, elindíthatnak azon az úton, amely

²⁹ Kustár: Isten igazságosságáról, 16. o.

³⁰ Kustár: Isten igazságosságáról, 21. o.

oda vezet vissza bennünket, ahonnan kitaszítottunk: az Istennel való szent és tiszta közösségbe.

Felhasznált irodalom:

Arnold, Bill T.: Genesis (New Cambridge Bible Commentary), Cambridge, University Press, 2009. (ISBN 978-0-521-80607-7)

Brayford, Susan A.: Genesis (Septuagint Commentary Series), Leiden, Brill 2007. (ISBN 978-90-04-15552-7)

Fruchtenbaum, Arnold G.: The Book of Genesis (Ariel's Bible Commentary), San Antonio, Ariel Ministries, 2009. (ISBN 978-1-935174-01-1)

Guéron, René: Káin és Ábel, in R. Guéron: A mennyiség uralma és az idők jelei, Debrecen, Kvintesszencia Kiadó, 2006. 163–171. (https://www.bujiferenc.hu/download/guenon/guenon_02.pdf, letöltve: 2022. 11. 04)

Hertz, Joseph H.: Mózes öt könyve és a haftárak, Budapest, Akadémia Kiadó, 1984. (<http://enok.uw.hu/hertz/HRTZj.pdf>, letöltve: 2022. 12. 03)

Kókai-Nagy Viktor: Josephus' Kaingeschichte, BN NF (199), 2023, 35–61.

Kustár Zoltán: Isten igazságosságáról – Kain és Ábel történetének fényében. Adalékok az ószövetségi theodicea kérdésköréhez, Baráth Béla – Fekete Károly – Kis Klára (szerk.), Ösztönző lelkiség. Tanulmányok Bodó Sára 60. születésnapja alkalmából (Acta. Debreceni Teológiai Tanulmányok), Debrecen, DRHE 2019, 13–22. (ISBN: 978-615-5853-15-9)

Moberly, R. Walter L.: The Theology of the Book of Genesis (Old Testament Theology), Cambridge, University Press, 2009. (ISBN 978-0-511-54027-1)

Sarna, Nahum M.: Genesis (The JPS Torah Commentary), Philadelphia – New York - Jerusalem, The Jewish Publication Society of America, 1989. (ISBN 0-8276-0326-6)

Tóth Kálmán: Mózes öt könyvének magyarázata, Pentateuchos, Jubileumi Kommentár, Budapest, Kálvin Kiadó, 1972. (https://palheidfogel.gportal.hu/portal/palheidfogel/upload/438951_1489230378_03666.pdf, letöltve: 2022. 09. 14)

Utey, Bob: Így kezdődött minden: I. Mózes 1-11, Marshall (Texas), Bible Lessons International (http://www.freebiblecommentary.org/pdf/hun/VOL01AOT_hungarian.pdf, letöltve: 2022. 10. 28)

Westermann, Claus: Genesis 1-11 (A Continental Commentary), Minneapolis, Augsburg Pub. House, 1984. (ISBN 0-8066-1962-7)

Westermann, Claus: Genesis, Bloomsbury, T&T Clark International, 2004. (ISBN 0567043908)